

Baki Péter:
Egy 100 éves klub ötven éve a fotográfiai szaksajtóban

„A Photo-Club sajátos vonása, hogy önmagának és önmagáért él.”

/Kankowszky Ervin/

A vágyakozás évei

Egy szakma fejlettségét és belső állapotát hűen tükrözi, hogy milyen szervezetei és milyen érdekérvényesítő lehetőségei vannak. S persze, hogy mennyire törődik múltjával. A fényképész szakmából Veress Ferenc fogalmazta meg nyomtatásban elsőként, hogy ennek a szakmának is szüksége lenne egyesületre, ipariskolára és már egy mai fotógaléria működési elvét is felvázolta. (1) Öt évvel később lapjában, már arról írhatott, hogy más országokban az amatőrök klubokat alakítanak, s a fotográfia fejlődését ezek a műkedvelők segítik a legjobban. (2) Veress első ilyen témájú cikkétől tizennyolc évvel később már nemcsak a szakmai élvonalban, de az egyre sokasodó amatőrökben is megfogalmazódott a vágy, hogy olyan összejöveteleket rendezzenek, ahol megbeszélhetik tapasztalataikat és megmutathatják felvételeiket. (3) Egy előfizetői érdeklődésre a Fényképészeti Szemle szerkesztősége kifejtette, hogy valóban szükség lenne egy amatőr egyesületre, de már arról is hírt adott, hogy tudomásuk szerint elindult egy ilyen kezdeményezés és lesz Magyarországon is „photo club”. A szerkesztői információ nem volt téves, - még abban az évben – 1899-ben megalakult, hazánkban első milyen típusú egyesületként a Photo-Club.

A vágy jogi háttere

Európa számos országában, ha valamely szakma vagy csoport egyesületet akart létrehozni, számos jogszabállyal találta szemben magát. Azonban hazánkban, e tekintetben átfogó szabályozás nem volt, az egyesületeknek csak bejelentési kötelezettségük volt. (4) Ezt az állapotot rendezni kellett, hisz az első statisztikai adat e tárgyban, 1904-ben, már azt közölte az 1902-es esztendőről, hogy az országban 787 egyesület működött. (5) Ezt a helyzetet próbálta szabályozni az 1893. évi XXIII. törvénycikk, de megoldást ez sem hozott. (6) A problémát az okozta, hogy az egyesületeket a kerületi előljáróságok tartották nyilván, vizsgálták működésüket, de szankcionálni nem tudtak, határozathozatalra nem volt joguk. Gazdasági működésüket is csak az 1899: XXXVI. tc. 3. §-a szabályozta, mely kimondta, hogy számadásuk koronaértékben vezetendő. (7) Összességében tehát csak a fényképész szakmán múltott az, hogy kíván-e létrehozni egy ilyen egyesületet, avagy sem, s hogy pénzügyileg önállóan fenn tudja-e tartani?

A vágy beteljesülése

Az egyesület alakuló közgyűlésére 1899. október 29-én került sor az Állami felső építőipariskola rajztermében, délután három órakor. (8) A klub létrehozásában talán a legnehezebb szerep Hatvani Gaál Adorjánra hárult, a kortársak neki tulajdonították az egyesület megteremtését, életre hívását (9). Hatvani Gaál Adorján (1863-1902) építészmérnök volt, többek között a ceglédi zsinagóga tervei fűződnek nevéhez. Az egyesület elnöke, dr. Wartha Vince (1844-1914) lett, aki ekkor már – 1891-től – az Akadémia rendes tagja volt, mint kémikus, műegyetemi tanár. Az egyesület tagja lehetett minden olyan, a fényképezés iránt érdeklődő magyar állampolgár, aki nem hivatásszerűen űzi e tevékenységet és felvételt nyert a klubba. Felvételt pedig két tag ajánlásával és titkos szavazás útján lehetett nyerni. A titkos szavazás és az ajánlás azt is biztosította, hogy az egyesület tagjai közé ne kerülhessenek olyan személyek, akik az egyesület tagjainak társadalmi szintje alatt helyezkednek el. Olvasva az egyesületi tagok névsorát, láthatjuk, hogy ők a társadalmi elitet képezték, s ez az arisztokratikus szemléletmód később – hat év múlva – a klub szétválását okozta.

Az egyesület helyiségei

A klubhelyiségek egészen 1908-ig a IV. ker. Egyetem tér 5. szám alatti helyiségekből álltak, Funk Antal udvari fényképész műterme mellett.(10) Ezeket a helyiségeket Aigner Sándor műépítész 1904-ben átalakította, kibővítette, de még így is szűknek bizonyultak a helyiségek. (11). A megoldást Hammerstein Richárd építkezése jelentette. A Hammerstein családnak főként Komárom megyében voltak birtokai és Hammerstein Richárd tanulmányai elvégzése után e megye szolgálatába is lépett. (12) A báró és országgyűlési képviselő 50 évesen, örökölt vagyonból építkezésbe kezdett, 1907-ben a IV. ker. Ferencz József rakpart 17. szám alatt. A földbirtokos addig a IX. ker. Ferencz körút 30. szám alatt lakott. (13) A mai Belgrád rakparti épület terveit 1907. augusztus 8-án hagyta jóvá Budapest tanácsa. (14) Az egyesület 1908. november 1-jén költözhetett át az V. emeleti, napfényműtermes klubhelyiségbe. (15) Ekkor az egyesület elnöke maga Hammerstein Richárd volt. Hogy a báró építkezése mekkora beruházásnak is számított, jól tükrözi, hogy abban az évben összesen 250 új lakóház épült, de azok közül 153 csak földszintes volt.(16)

Egyesületi szaksajtó

A magyar fotografiai szaksajtóban több lap is elmondhatta magáról, hogy ő a Photo-Club „hivatalos közlönye”. Az egyesület számára is igen hasznos volt, hogy a sajtóban elmondhatták véleményüket, hírt adtak felőlük és a médiumnak is hasznos volt, hisz pénzügyi forráshoz jutott. Az egyesület első hivatalos közlönye a Fényképészeti Szemle volt, amely ezt a tényt már 1899. novemberi fejlécében tudatta olvasóival. Az egyesület két év múlva már önálló orgánummal is jelentkezett, de a lap nem volt hosszú életű, néhány számot élt csak meg. A lapot Rexa Dezső szerkesztette, A Magyar Photo-Club Közlönye címen, 1901-ben. „Egy ilyen kis lap nagy programmal a kinevetés veszélye nélkül nem léphet fel. Programját a jövő fogja szabályozni és csak egy esztendő múltán szólhatunk róla...” (17). Azonban a megmérettetést nem élte meg. A lapot a klubtagok ingyen kapták, illetve a tagsági díjuk fejében. Ezután, 1904-től Az amatőr lett a Photo-Club hivatalos közlönye, egészen addig, míg Kohlmann Artúr főszerkesztő is azok közé nem került, akik 1905-ben kiléptek az egyesületből. Így a klubnak 1906-tól kezdődően nem volt lapja és a szaksajtóval is csak szegényesen érintkezett. Egészen addig, míg 1936-ban a Foto című lap, Wanaus József

szerkesztésében újra fel nem vállalta a hivatalos közlöny címet, de már a második számtól kezdve a Photo-Clubnak osztoznia kellett a B.S.E. fotószakosztályával és a Budapest Székesfőváros Vízművek fotószakosztályával a lapon, amely 1937-ig tudott fennmaradni.

A szervezeten belüli bomlás

Mint ahogyan a magyar fotókultúrában is számos példát tudnánk mondani a belső széthúzásra, úgy a Photo-Club sem kerülhette el az egyesületen belüli harcokat. 1905. végén a legjelentősebb tagok szakítottak az alig hat esztendeje fennálló klubbal. Köztük volt Kohlmann Artúr, Kankowszky Ervin, Hoffmann Viktor. Ők 1905. december 31-én megalapították a Magyar Amatőrök Országos Szövetségét. (18) Ha röviden jellemezni szeretnénk a két egyesületet, akkor a MAOSZ tagjai között találhatjuk azokat a személyeket, akik a magyar fotóművészetben akkor a legjelentősebbek közé tartoztak, (Angelo, Balogh Rudolf), míg a Photo-Club berkeiben az „arisztokratikus amatőrök” foglaltak helyet, akik már nem voltak progresszívek. S most már, kellő rálátással elmondhatjuk, hogy a szétválás után a MAOSZ lett a sikeresebb, róluk szólnak a híradások is. A szétválás után a Photo-Clubon belül még mindig csak nehezen csillapodtak a kedélyek. Az 1908-as közgyűlést követően újabb kilépések történtek. (19)

A klub ezután élte a hétköznapiakat, változást csak a Tanácsköztársaság hozott, mint minden egyesület életében. 1919. tavaszán a kommunista Természetbarátok Társasága magáénak nyilvánította az egyesület helyiségeit. 1920. után visszakapták tulajdonukat, de ezután csak házi kiállításokat tartottak, amit úgy is értékelhetünk, hogy folyt tovább a klub normális működése. Azonban 1937-ben fordulat állt be. Mindkét egyesület felismerte, hogy a szétválásnak komoly hátrányai vannak, s Bencs Zoltán szorgalmazta az egyesülést. Ahogy Kankowszky Ervin – a klubok „krónikása” – megjegyzi: „Dr. Bencs Zoltán MAOSZ elnöke, [...] megmentette 1937-ben a Photo-Clubot, és a két egyesület fúziójával megeremtette az EMAOSZ-t.” (20) A fúzió ügyében a MAOSZ vezetősége 1937. október 6-án tartott választmányi ülést és a szavazás eredményeként létrejött az egyesülés. Ez azonban a klub életét, - melyet ettől fogva Egyesült Magyar Amatőrfényképezők Országos Szövetségének neveztek – már nem lendíthette fel, hiszen a világháború előszele másfajta problémákat hozott. Az 1939. végén rendezett összejövetelen, a Carlton Szálló vendéglőjében már csak 15 tagtárs jelent meg. (21)

Kiállítások

Egy fotóklub életében talán a legfontosabb feladat a kiállítások megszervezése, az addig elért eredményeik bemutatása. A Photo-Club már a megalakulása utáni harmadik évben országos kiállítást rendezett. A kiállítást Wlassics Gyula miniszter nyitotta meg. (22) Egy évvel később azonban már egy nemzetközi kiállítást szerveztek, melyről a Vasárnapi Újság nagy terjedelemben be is számolt. Sz.T. monogram alatt Szana Tamás klubtag kifejtette, hogy a fényképezés már művészetté vált a szakavatott kezekben, s hogy az amatőröknek már csak két dologra van szüksége: ízlésre és pénzre. (23) Cikkében méltatta gróf Esterházy Mihálynak, a klub akkori elnökének érdemeit, de sajnálkozással konstatálta, hogy a kiállított művekből hiányzott a „magyar népies karakter”. A tagadhatatlan siker után azonban 1905-re már megoszlottak a vélemények. 1905-ben – mikor a klub taglétszáma 160 fő felett volt – az Iparművészeti Múzeumban tartották a második nemzetközi fotókiállítást, összesen 182 kiállítótól, 557 képpel. A Vasárnapi Újság hasábjain csak arról informálódhatunk, hogy a legszínvonalasabb munkákat az amerikai, az angol és a francia fényképészek küldték be, s a magyar kiállítóknak biztosan vannak nívósabb felvételeik is... (24)

Azonban Kohlmann Artúr Az amatőrben sokkal keményebben fogalmaz. (25) Cikkének a címe is beszédes: A magyar amatőrök veresége. Sajnálattal írta, hogy e „csúfos vereség” a nemzetközi tárlaton főként a Photo-Club tagjainak hozzáállása miatt következett be, s ellenpontként a soproni kiállítókat hozta fel, kik csak 30-40 főből álló klubot alkottak, de náluk a „tudás a fő”. Ez a cikk már nyilvános támadás volt a Photo-Club ellen, s e szavakat igazolta a cikk megjelenése után három hónapra bekövetkezett kiválás és a MAOSZ megalakítása. A sajtóbéli „tusakodás” azonban folytatódott. 1906-ban, mikor az egyesület a második országos kiállítást valósította meg, a Vasárnapi Újságban ismét a már csonka klub eredményeit méltatták. Megállapították, hogy az a tárlat jóval felülmúlta az addigiakat és a magyar fotográfusok színe-java mutatta be, különböző nemes-eljárással készült képeit. (26)

Az egyesület életéről ez időpont után már nagyon szegényesen tájékoztatott a szaksajtó. 1908-ban még hírt adott a Photo-Club brünni kiállításáról és a következő évben tartandó drezdai tárlatról. (27)

Innentől a Photo-Club kikerült a fotográfiai szaksajtó vérkeringéséből, s már csak a klubtagok számára volt fontos az egyesület fennmaradása.

Jegyzetek:

1. Budapesti Hírlap, Bp. 1881. 101. sz. 1-2. p. Melléklet.
2. Fényképészeti Lapok, Kolozsvár, 1886. 2. sz. 33. p.
3. Fényképészeti Szemle, 1899. 4. sz. 60. p.
4. 1879: XXVIII. t. c., 3. §. 3. bek.
5. Budapest Székesfőváros Statisztikai és Közigazgatási évkönyve, 1904. 284. p.
6. u.o., 1913. 125. p.
7. 1900. január 1-től lépett hatályba
8. Fényképészeti Szemle, 1899. 7. sz. 106-107. p.
9. Fényképészeti Szemle, 1899. 6. sz. 77-80. p.
10. A Magyar Photo-Club közlönye, 1901. 1. sz. belső borító
11. Az Amatőr, 1904. 2. sz. 14. p.
12. Magyarország vármegyéi és városai. Komárom vármegye és Komárom. Bp. Országos Monografia Társaság, 57. p.
13. Budapesti cím- és lakjegyzék, 1907.
14. Fővárosi Önkormányzat Központi Műszaki Nyilvántartó és Mérnöki Iroda
15. Fotográfia, 1908. 11. sz. 108. p.
16. Budapest Székesfőváros Statisztikai és Közigazgatási évkönyve, 1907-1908. 68-69 p.
17. A Magyar Photo-Club közlönye, 1901. 1. sz. címlap
18. Az Amatőr, 1905. 30.sz. 401. p. címlap
19. Fotográfia, 1908. 4. sz. 36-37 p.
20. Kankowszky Ervin: EMAOSZ Története III. rész 18. p. kézirat, MFM tul.
21. u.o. 1. p.
22. Vasárnapi Újság, 1902. 7. sz.108. p.
23. V. U., 1903. 15. sz. 237-239. p.
24. V. U., 1905. 38. sz. 612. p.
25. Az Amatőr, 1905. 24. sz. 305-308. p.
26. Vasárnapi Újság, 1906. 20. sz. 322. p.
27. Fotográfia, 1908. 1. sz. 7. p. és 8. sz. 77-78. p.